

JIHOČESKÁ UNIVERZITA

ČESKÉ BUDĚJOVICE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Vliv organizovaných volnočasových aktivit na chování a kázeň

žáků ve třídách primárního vzdělávání

Diplomová práce

Autor: Michaela Cermanová

Vedoucí práce: Mgr. Radek Cvach

České Budějovice 2008

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA

ČESKÉ BUDĚJOVICE

PEDAGOGICAL FACULTY

DEPARTMENT OF PEDAGOGICS AND PSYCHOLOGY

**Influence of organized free-time activities on pupils' behaviour
and discipline in classes at primary schools**

Dissertation work

Author: Michaela Cermanová

Dissertation leader: Mgr. Radek Cvach

České Budějovice 2008

BIBLIOGRAFICKÁ IDENTIFIKACE

Název diplomové práce: Vliv organizovaných volnočasových aktivit na chování a kázeň žáků ve třídách primárního vzdělávání

Pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity

Jméno a příjmení autora: Michaela Cermanová

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: Mgr. Radek Cvach

Rok obhajoby: 2008

Anotace:

Diplomová práce se zabývá vlivem organizovaných volnočasových aktivit na kázeň a chování dětí ve třídě na základní škole. Aktivita, kterými se děti ve svém volném čase zabývají, mohou výchovně vzdělávací proces výrazně ovlivňovat a podporovat, ale za určitých okolností také oslabovat. Cílem práce je zjišťování různých projevů chování žáků na 1. stupni základní školy a posouzení, zda volnočasové aktivity mají možnost výrazně ovlivnit chování a projevy žáků ve škole. Teoretická část vymezuje pojmy chování a kázeň. Charakterizuje pojmy volný čas, organizované i neorganizované volnočasové aktivity a poukazuje na různé projevy chování dětí. V praktické části se pomocí dotazníkového šetření zjišťují a analyzují poznatky učitelů o různých projevech chování a jednání žáků. Mapují se zde také možnosti organizovaných volnočasových aktivit pro podporu vhodného chování a kázně žáků ve vyučování.

BIBLIOGRAPHICAL IDENTIFICATION

Thesis title: Influence of organized free-time activities on pupils` behaviour and discipline in classes at primary schools

Place of work: Department of Pedagogics and Psychology, Pedagogical Faculty, University of South Bohemia

First name and last name of the author: Michaela Cermanová

Field of study: Elementary school teaching

Dissertation leader: Mgr. Radek Cvach

Year of defence: 2008

Anotation:

This diploma work is about the influence of organized free-time activities on children`s discipline and behaviour at primary school. Children`s free-time activities can have a strong influence on the educational process. This process can be supported but it can be weakened too. The aim of this work is to judge if children`s free-time activities can have a strong influence on pupils at school. The terms discipline, behaviour, organized and unorganized free-time activities are explained in the theoretical part. The practical part contents analysis of teachers` information about pupils` behaviour. Some possibilities how to support good behaviour of pupils through the free-time activities are given there.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Radka Cvacha a použila jsem jen pramenů, které jsou uvedené v příložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích a na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 22. dubna 2008

.....

Touto cestou bych chtěla vyjádřit poděkování panu Mgr. Radku Cvachovi za jeho odborné vedení, pomoc a rady, které mi poskytl při zpracování této diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat všem pedagogickým pracovnícům, které mi umožnily provést dotazníkové šetření.

Obsah

Úvod.....	9
I. Teoretická část.....	11
1. Vymezení pojmu kázeň.....	11
2. Současnost a pojem kázeň.....	11
2.1. Klasifikace typů kázně.....	12
2.2. Funkce kázně:.....	14
2.3. Kázeň a autorita.....	15
2.4. Zdroje učitelské autority:.....	15
3. Kázeňské prostředky.....	16
3.1. Výchovná práce s žáky v mladším školním věku.....	21
4. Příčiny vzniku nekázně	22
4.1. Vnější vlivy:.....	22
4.2. Vnitřní vlivy:.....	22
5. Komunikace ve třídě	23
5.1. Jak zvládnout komunikaci a kázeň ve třídě.....	24
5.2. Komunikace s rodiči.....	25
6. Jak předejít nekázni ve třídě.....	25
7. Projevy problémového chování žáků.....	28
7.1. Jak žákovi pomoci.....	32
8. Vliv volného času na kázeň.....	33
9. Co je to volný čas.....	34
9.1. Definice volnočasové aktivity.....	34
10. Instituce určené k naplnění organizovaných volnočasových aktivit dětí.....	35
10.2. Neškolské instituce.....	37
11. Druhy volnočasových aktivit a jejich význam při utváření kázně.....	37
11.1. Výchova v institucích volného času.....	38

11.2. Funkce výchovy v institucích pro volný čas	39
II. Praktická část.....	41
12. Cíle výzkumného šetření.....	41
13. Stanovení hypotéz.....	42
14. Charakteristika výzkumného souboru.....	43
15. Použité výzkumné metody.....	44
16. Výsledky a interpretace výzkumů.....	45
16.1. Vyhodnocení hypotéz.....	45
17. Závěr.....	63
18. Seznam použité literatury.....	66
19. Přílohy:.....	67

Úvod

Problematika kázně je na našich základních školách stále aktuálním tématem. Učitelé se snaží nacházet metody, jak podporovat vhodné chování žáků, i jak předcházet projevům nekázně nebo je řešit. Sama jsem se během praxe na základních školách setkala s projevy nekázně a zajímá mě, co všechno může na kázeň, popř. nekázeň žáků působit. Co všechno má na jejich chování vliv. Zastávám názor, že důležitým faktorem, který ovlivňuje chování žáků ve třídě, je způsob trávení volného času. Proto je cílem této diplomové práce zjišťování, zda smysluplné využívání volného času dětí může výrazněji ovlivňovat jejich chování a kázeň i ve vlastní výuce.

Mnozí učitelé tvrdí, že kázeň dnešních žáků je úplně jiná, než kázeň žáků ještě v době nedávno minulé. V mnoha případech úroveň kázně a celkově vzato úroveň chování žáků klesla. Nejen učitelé jsou takového názoru, že většinu problémů s žáky s sebou nese doba. Proto hodně záleží na učitelích (pohybujeme se na školní půdě) a jejich změnách postojů k žákům samotným. Myslím si, že dnes je žák přímo zahlcen vnějším světem. Mnohdy dítě neví, co chce, co si má z takového množství informací a podnětů vybrat. Ve svém volném čase zkouší různé aktivity a zjišťuje, zda se těmto aktivitám bude věnovat i nadále. A právě toto smysluplné využití volného času je určitě krokem ke „správnému“ chování a jednání dětí.

V teoretické části se zabývám základními pojmy, které souvisí se zkoumaným tématem. Definuji pojmy kázeň, nekázeň, volný čas, volnočasová aktivita. Dále klasifikuji školské a neškolské instituce zaměřené na volný čas dětí a podávám o nich základní informace a charakteristiky. Podávám rovněž informace o komunikaci ve třídě a jejím vlivu na kázeň, dále o pozitivních či negativních projevech dětí. Soustředím se také na možnosti a postupy a

prostředky učitele při řešení kázeňských problémů.

V praktické části diplomové práce mě zajímalo, do jaké míry ovlivňuje organizovaná volnočasová aktivita kázeň a chování žáků ve třídě. Zkoumala jsem názory učitelů a jejich zkušenosti. Mnozí z nich mě utvrdili v tom, že způsob, jakým tráví děti svůj volný čas, má určitě vliv na jejich chování ve třídě. A právě v této části jsem zjišťovala, do jaké míry je tento vliv pozitivní či negativní.

I. Teoretická část

1. Vymezení pojmu kázeň

Každý člověk si pod pojmem kázeň představí něco jiného. Nejčastěji se však vyskytují slova jako je: poslušnost, dovednost se ovládat, dodržování nějakých pravidel, plnění povinností apod. Toto všechno spolu souvisí a proto je těžké pojem kázně vymezit. V každém případě dojdeme téměř vždy k závěru, že s pojmem kázeň se velice často vyskytují také slova „norma a dodržování“ a z toho vyvozujeme, že „Kázeň lze vymezit jako vědomé dodržování zadaných norem chování.“ (Bendl, 2004, s. 23). Člověk si ale význam slova kázeň uvědomí teprve ve chvíli, kdy se začne ztotožňovat s normami ve společnosti a chápat obsah toho, co již bylo výše zmíněno. A právě pochopení je důležitým okamžikem ve vývoji dítěte.

2. Současnost a pojem kázeň

V současnosti škola a učitelé nevyžadují od dětí absolutní poslušnost a ukázněnost. To je patrné i z metod a organizace výuky. Záleží však na osobnosti pedagoga, co považuje za poslušnost a ukázněnost a co již ne. Někdy může rozhovor dvou dětí v lavici k probíranému tématu učitel pochopit různě. Může žáky napomenut, nebo tento aktivní projev bude brát jako žádoucí pracovní ruch ve třídě.

Dnešní nejběžnější projevy (lehčí nebo těžší přestupky) porušování kázně můžeme vidět během vyučovací hodiny, ale i mimo ni. Děti během hodiny jsou neklidné, nevěnují dostatečnou pozornost učiteli, jsou neposlušné, pokřikují na spolužáky, vyrušují, mají nevhodné poznámky a různé pošklebky na adresu učitele nebo spolužáků.

Mimo vyučovací hodinu, nejčastěji o přestávkách, můžeme být svědky různého strkání a rvaček na chodbách i ve třídě. S těžšími kázeňskými přestupky, jako je například šikana, poškozování zařízení školy, týrání zvířat apod., se u dětí na 1. stupni základních škol tolik nesetkáváme.

2.1. Klasifikace typů kázně

V mnoha pramenech jsou typy kázně popisovány různě. Například jako celek s určitými složkami. Stanislav Bendl nabízí tyto typy kázně, které podrobně rozpracoval.

2.1.1. Kritická kázeň

Kritická kázeň vzniká na základě kritického myšlení. Člověk dokáže pracovat s určitou informací. Dokáže zhodnotit situaci a rozhodnout se, aniž by se rozhodnutí vymykalo daným normám. Jako protipól uvádíme tzv. nekritickou poslušnost, kdy se člověk začíná stávat loutkou a přestává se sám rozhodovat (Bendl, 2001, s. 72).

2.1.2. Uvědomělá kázeň

Má velice blízko ke kritické kázni, neboť se zde klade důraz na intelekt.

Kázeň se stává uvědomělou ve chvíli, kdy se člověk dobrovolně podřídí určité normě. Člověk o normách přemýšlí a chová se podle nich z vlastního přesvědčení. K této uvědomělé kázni musí člověk časem dospět. Nemůžeme ji tedy zcela vyžadovat u dětí na 1. stupni ZŠ.

Ale vhodnou komunikací s dětmi (učitel upozorňuje na žádoucí chování a kladně ho hodnotí) a pozitivním působením (vhodné řešení modelových situací, konkrétních situací ve třídě) můžeme v dětech probudit a posilovat základy kázně uvědomělé (Bendl, 2001, s. 73).

2.1.3. Vnitřní kázeň

Vnitřní kázeň je důsledkem procesu „zvnitřňování“. Člověk je vnitřně přesvědčen a ztotožněn s plněním nějaké normy a plní ji, protože je součástí jeho osobnosti. Tímto se liší od kázně uvědomělé, kdy se člověk určité normě „jen“ podřídí, aniž se by se stala jeho součástí. Někdy se této kázni říká také kázeň autonomní (Bendl, 2001, s. 74).

2.1.4. Dobrovolná a vynucená kázeň

Pro lepší pochopení těchto dvou pojmů je dobré stavět kázeň dobrovolnou a vynucenou jako dva protiklady.

Při kázni dobrovolné se člověk svobodně rozhoduje a jedná podle vlastního přesvědčení. Při vynucené kázni nemá člověk možnost volby a jen slepě poslouchá. Učitel by si měl dát pozor, aby nevyužíval vynucenou kázeň jako častý prostředek k celkové ukázněnosti dítěte nebo skupiny dětí ve třídě (Bendl, 2001, s. 74).

2.1.5. Zdravá kázeň

Zdravá kázeň by se také mohla vyjádřit pomocí slov „slušné chování a jednání“. Pomocí zdravé kázně člověk zajišťuje smysl a pozitivní přínos různým institucím, skupinám lidí pro které platí dané normy. Důležité je, že tato kázeň prospívá i člověku jako jedinci (Bendl, 2001, s. 74).

2.1.6. Sebekázeň

Je nejvyšším možným stupněm kázně člověka. Člověk si sám vytyčí cíl a jde za ním podle svého nejlepšího úsudku. Překonává překážky a nalezne řešení.

Člověk zvažuje a přemýšlí. Dovede být soudný a sebekritický. Právě

proto poukazujeme na důležitost sebekázně. Člověk, který má schopnost reflexe a naučí se sebekázni, je pro společnost velice důležitý. Výchova v rodině a ve škole by měla směřovat k osvojení si sebekázně. Pro bezproblémovou a funkční společnost je nutné, aby každý jedinec dosáhl sebekázně, aby si dokázal odepřít věci nedůležité a dokázal se motivovat k dosažení důležitých cílů (Bendl, 2001, s. 74-75).

2.2. Funkce kázně:

Někteří autoři jsou toho názoru, že funkce vyplývají z úlohy života jedince a společnosti. Umožňují, aby byl jedinec přijat do společnosti a přežil v ní. Zároveň tyto funkce umožňují společnosti její správné fungování.

Funkce orientační umožňuje člověku lepší orientaci ve společnosti. Naznačuje to, že jedinec ví, jak se má v určité chvíli zachovat, i to, co může očekávat od druhých.

Zákon, řád a pořádek u člověka vzbuzuje pocit bezpečí. To, že lidé musí dodržovat určité normy, člověka ochrání. K tomu nám slouží funkce ochranná.

Funkce existenční je důležitá pro vlastní přežití lidstva jako lidského druhu i jako živočišného druhu. Kdyby člověk neměl schopnost ukázněnosti, disciplíny i vůle, lidstvo by nedokázalo přežít.

Setkáváme se také s funkcí sociotvornou. Ta je důležitá pro fungování nejen jedince, ale i celé společnosti. Stupeň kázně roste přímo úměrně s přibývajícím počtem lidí ve skupině.

Pro člověka jsou velice důležité další dvě funkce kázně. Je to funkce sociální a výkonová. Jsou uváděny společně, protože spolu úzce souvisí. Zabezpečují postavení jedince ve skupině. Na základě stupně funkce sociální se zvyšuje výkon jednotlivce. Kázeň při praxi napomáhá kvalitnějšímu výkonu. Ve škole je kázeň základem efektivního učení (Bendl, 2001, s. 92-95).

2.3. Kázeň a autorita

Tyto dva pojmy spolu velice úzce souvisí, protože kázeň bez autority nemůže existovat. Kázeň je totiž dobrovolné nebo nucené podřizování se určité autoritě, kterou může představovat jednotlivec, celá společnost, nebo dokonce člověk sám (vnitřní kázeň, sebekázeň). U dětí na 1. stupni základní školy nemůžeme očekávat kázeň uvědomělou či vnitřní. Někdy je však potřebné, aby se děti za určitých předem připravených podmínek a pravidel byly schopny podříditi autoritě, kterou představuje učitel.

Kázeň a autorita jsou ve vzájemném vztahu a mohou se ovlivňovat. Na základě kázně žáků ve třídách můžeme usoudit, jakou má zde učitel autoritu. Jinak řečeno, jakou má učitel ve třídě autoritu, taková je kázeň jeho žáků. Z toho můžeme vyvodit dvě jednoduchá pravidla. První zní tak, že učitel, který má autoritu, má i kázeň. Druhé pravidlo je takové, že učitel, který si dovede udržet kázeň u svých žáků, má u nich i autoritu ve smyslu pravomoci (získává si ji u nich).

Dobrá kázeň spočívá v tom, že žáci přijmou postavení učitele, který řídí jejich chování a průběh výuky.

V mnoha případech se stává, že u dětí autorita učitele převyšuje autoritu rodičovskou. Tyto dvě autority se s postupem času dostávají do rovnováhy.

2.4. Zdroje učitelské autority:

Učitel využívá určitých zdrojů k tomu, aby si získal autoritu, která mu umožňuje vytvořit si ukázněnou třídu.

Na první pohled jasným zdrojem učitelské autority je vyjadřování učitelského statutu – učitel dává dětem najevo, že je ten, koho mají v danou chvíli poslouchat. Této formální autority by však neměl zneužívat.

Dalším zdrojem je kompetentní vyučování – děti vidí, že se učitel v probírané látce orientuje, má o ní dostatečné znalosti a dokáže u dětí vzbudit zájem jak svým výkladem, tak využitím prostředků, které ozvláštní výuku.

Ukázkou autority se může stát i výkon manažerského řízení. Učitel v této chvíli využívá svých organizačních schopností, dokáže využít skupinovou i frontální práci.

Účinný přístup k nežádoucímu chování žáka může být také zdrojem učitelské autority. Učitel využije takových prostředků, že žák sám pochopí, že jeho chování je nevhodné a ukázní se.

Učitel musí využít všechny své zkušenosti a prostředky, aby si s žáky mohl budovat nové osobní vztahy.

„Právě ve vhodné kombinaci formální a neformální autority vidíme cestu k zdravému rozvoji dítěte, k pozitivnímu vývoji jeho charakteru, mravnosti a samozřejmě též ukázněnosti v kladném slova smyslu, ukázněnosti uvědomělé.“
(Bendl, 2001, s. 81)

3. Kázeňské prostředky

Každý učitel si často klade otázku, jak zvládnout kázeň žáků ve své třídě. Co všechno musí udělat pro to, aby žáci dávali pozor, nenudili se a tím nezačali zlobit. Každý učitel má také své ověřené metody, kterými se kázně dětí dožaduje. Využívá mnoha prostředků, kterými udržuje klid ve třídě.

Mezi tradiční kázeňské prostředky řadíme příklad, slovo, výstrahu a radu, zaměstnání, trest a odměnu.

Příklad

Tento kázeňský prostředek je považován za jeden z nejúčinnějších, děti

na vlastní oči vidí model a vzor chování a snaží se ho napodobovat. Je proto důležité, aby se učitel choval v každé situaci tak, jak je pro společnost žádoucí.

Může se však stát, že také učitel „šlápne vedle“ a děti tak vidí, že ani dospělý člověk není neomylný. Tento příklad se však nesmí mnohokrát opakovat, protože zejména děti mladšího školního věku je třeba chránit před špatnými příklady.

Příkladem ovšem nemusí nutně jít jen učitel. Pro dítě může být vzorem nebo příkladem jeho okolí (rodina, spolužáci). Důležité je tento vzor také vidět, ne jenom o něm slyšet vyprávět. Toto osobní setkání znamená pro vývoj dítěte mnoho (samo se na vlastní oči přesvědčí o kladných rysech svého vzoru).

Pokud se dítě začne chovat tak, jako jeho vzor, může i ono samo jít příkladem svým spolužákům či vrstevníkům. Do určitého vývojového stadia se může pro dítě stát modelem správného chování a jednání také literární hrdina z pohádek, bajek, dobrodružných příběhů apod. Mnohokrát můžeme být svědky toho, jak děti své hrdiny skrze sebe častokrát promítají do her, které spolu hrají (Bendl, 2004, s. 65-82).

Slovo

Nejedná se o slovo jako takové, ale o slovní prostředek, jehož pomocí se snažíme předcházet nekázní. Patří sem rozkaz, což je určitá výzva, povel k něčemu. Nejedná se tedy o svobodné rozhodnutí, ale o bezpodmínečné splnění nějakého úkolu. Rozkaz není pro dítě nijak příjemný a měli bychom proto raději využívat jiných prostředků k jeho ukáznění.

Napomenutím učitel nabádá žáky, aby nějakým způsobem změnili své jednání. Napomenutí nezařazujeme k striktním kázeňským prostředkům. Musíme si však dát pozor na to, aby neustálé napomínání neztratilo svůj původní záměr a svoji vážnost, abychom napomínání neužívali příliš často a

zbytečně. Když se to stane, napomenutí pak už pro žáka nic neznamená. Napomenutí je účelné, pokud žák ví, proč je napomínán.

Mezi slovní kázeňské prostředky dále patří příkaz, zákaz, domluva, pochvala...

Domluva a pochvala často u žáků vyvolává pozitivní zpětnou vazbu. V případě pochvaly je to ještě výraznější – který žák by nechtěl být pochválen. Proto bychom chválou neměli šetřit, ale zároveň by se neměla stát něčím automatickým. Měla by být skutečně odměnou. Domluva má blízko k napomenutí, ale je mírnější a jejím účelem je dovést žáka k zamyšlení se sama nad sebou. Napomenutí může být žákem přijímáno negativně, domluva, pokud je správně vedena, může vést k dobrovolnému napravení žáka (Bendl, 2004, s. 72-77).

Výstraha a rada

Tyto dva pojmy k sobě mají velice blízko, i když jsou v protipólu. Zatímco výstraha je vnímána jako negativní motivace, rada je pozitivní. Radou se dítě může řídit, ale také nemusí. Výstraha pro něj znamená, že by mělo splnit to, co se po něm žádá, jinak by mohl následovat trest. Pokud jsou však výstrahy neustále opakovány, pozbývají své účinnosti, stejně jako opakované napomínání. Velkou roli zde hraje důslednost (Bendl, 2004, s. 77-82).

Zaměstnání

Tímto prostředkem se učitel snaží zamezit tomu, aby se dítě začalo nudit a tím začalo zlobit. Zaměstnáním může být pro děti jakákoli hra přiměřená jejich věku. Také zajímavá, dobře promyšlená a organizovaná výuka může děti dostatečně zaměstnat. Pokud jsou děti něčím vhodně zaměstnány, kázeňské prohřešky se nemusí vůbec objevit. Výuka se může stát zajímavější také využitím skupinové práce, projektů či vyučovacích hodin doplněných dramatickou scénkou, diskusemi na různá témata, ranním kroužkem na koberci a podobně (Bendl, 2004, s. 82-88).

Trest

Tento kázeňský prostředek je nejstarší a je užívaný i dnes, ovšem ne v takové míře jak dříve. Trest můžeme považovat za nepříjemný důsledek špatného, resp. neukázněného či nevhodného jednání. Učitelé sahají pro tresty ve škole z různých důvodů. Chtějí motivovat k lepším výkonům dětí, chtějí přimět žáky k zamyšlení nad jejich činy, chtějí pomoci žákům, aby si uvědomili své chyby a tím zamezili možnost jejich opakování. Když učitel užije trestu, může v žákovi vyvolat pocit ponížení, může ohrozit jejich dosavadní vztah a může také oslabit žakovu motivaci.

Trest musí být přiměřený věku dítěte a míře provinění. Tedy nedávat za malichernosti drakonické tresty a naopak, za vážné provinění uplatnit třeba i exemplární potrestání. S tresty je třeba zacházet uvážlivě a než nějaký trest dáme, měli bychom provinění řádně a důkladně vyšetřit, abychom potrestali všechny viníky a nikdo se necítil ukřivděn.

Trest má být také smysluplný. Za způsobený a neuklizený nepořádek ve třídě tak nepotrestáme viníky zadáním složitých matematických úloh k vypočítání, ale dáme jim za úkol třídu uklidit a tento úklid dostanou za úkol i

na několik následujících dnů.

U různých žáků mohou stejné tresty účinkovat jinak. Záleží na vlastnostech žáka, na jeho předchozích zkušenostech, na vztahu mezi ním a učitelem. Záleží také na klimatu ve třídě a škole a hlavně na dané a konkrétní situaci, která se řeší.

V dnešní době jsou na všech našich školách zakázány tělesné tresty (Bendl, 2004, s. 106-115).

Odměna

Spolu s trestem patří k nejužívanějším kázeňským prostředkům. Obdobně jako u trestu můžeme o odměně říci, že je to příjemný důsledek dobrého, resp. ukázněného, vhodného a mravního jednání. S odměnou také souvisí pochvala. Tyto dva prostředky kladně hodnotí žáka. Ve školách by se pochvalami nemělo šetřit. Dítě by mělo být povzbuzováno a chváleno za správně provedený úkol. To zvyšuje jeho motivaci k dalším činnostem

Musíme si ale také dát pozor na rizika odměňování. Bylo zjištěno, že děti, které očekávají za provedenou práci nějakou odměnu, nepracují tak dobře, jako děti, které neočekávají nic. Také u dětí, které přestaneme odměňovat, ať už jakýmkoli způsobem, hrozí to, že se budou vracet ke svým původním výkonům a to může ohrozit jejich celkové výsledky.

3.1. Výchovná práce s žáky v mladším školním věku

Musíme si uvědomit, že dítě v mladším školním věku je nejvíce ovlivnitelné. Ve škole se snažíme vést dítě k optimálnímu rozvoji jeho dovedností, vědomostí a návyků, které jsou typické pro toto období. To, co se dítě v tuto chvíli naučí, hluboce se vtiskne do jeho paměti. Ať už jde o vzdělání nebo chování.

Učitel ovlivňuje žáky mnoha způsoby. Například působí jako model. Děti vidí, jak učitel řeší konkrétní situaci, jak se zachová při řešení nějakého problému. Učitel může dítě ovlivňovat i svým chováním a postojem mimo školu, komunikací s jinou osobou – s dítětem či dospělým.

Pedagog vytváří podmínky pro proces učení (navodí správnou atmosféru a klima ve třídě, volí vhodné pomůcky, důležitá je i správná teplota, osvětlení apod.).

Žák potřebuje mít pocit, že o něj učitel projevuje zájem. Toto všechno může žáky pozitivně i negativně ovlivnit.

Učitel si musí dát pozor nejen na nežádoucí projevy chování u dětí (nepozornost, rušení při hodině,...), ale musí se zaměřovat také na žádoucí chování žáků (pochválit žáka za splněný úkol, že se hlásí, má v pořádku své věci). Je zřejmé, že čím je žák starší, tím se některé věci stávají jak pro žáka, tak i pro učitele samozřejmostí (připravené pomůcky apod.). Ale na počátku školní docházky si žáci tyto návyky teprve osvojují. Proto je žádoucí v této rané fázi žáky chválit i za maličkosti. Tím si žáci na určitý systém výuky i hodnocení, pro učitele samozřejmý, snáze a rádi navyknou.

Na začátku školní docházky se učitel zaměřuje více na výchovnou práci s dětmi. Dítě se musí naučit zvládat každodenní starosti a naučit se „žít“ ve společnosti, tzn. komunikovat s lidmi kolem sebe, umět zacházet se svými

emocemi, snažit se být samostatný a soběstačný, naučit se řešit problémové a konfliktní situace a mnoho dalšího.

4. Příčiny vzniku nekázně

Příčiny vzniku nekázně a možného problémového chování mohou být různé. Nevhodné chování mohou mít na svědomí vnější či vnitřní vlivy.

Tyto jsou nejčastější (Podlahová, 2004, s. 96-97):

4.1. Vnější vlivy:

- **pedagog** – mluví nezajímavě, monotónně, setrvává dlouho u jednoho tématu nebo metody (žáci neudrží pozornost), obrací se jen na některé žáky (ostatní začnou zlobit), nekontroluje a nehodnotí průběžně činnost žáků (žáci „odpadají“), hodina nemá spád a organizaci (žáci se nudí nebo neví, co mají dělat);
- **učební činnost** – nepochopitelná, neúčelná, nezajímavá, příliš obtížná, bez znalosti cíle, bez souvislosti s životní zkušeností žáka;
- **sociální aspekty** – neuznávání vzdělání jako hodnoty rodinou a vrstevníky, setrvávání v roli zlobivého žáka v rámci jím zvolené nebo přiřčené role, snaha přitáhnout pozornost učitele za každou cenu a prosadit se v kolektivu třídy;
- **prostředí** – hluk z ulice, ošklivá třída, zima, horko, příliš mnoho žáků ve třídě.

4.2. Vnitřní vlivy:

- **emoční a fyziologické důvody** – hyperaktivita dítěte, lehká mozková dysfunkce, únava, ospalost, nemoc, špatná kondice, školní nezralost, špatný

vztah k učiteli nebo k předmětu;

- **žákova osobnost a jeho vztah k učení** – neschopnost splnit zadaný úkol, nízká úroveň myšlenkových operací, špatný postoj k učení, malá sociální adaptabilita, neuvědomování si důsledků chování, léčení si komplexů.

5. Komunikace ve třídě

Komunikace hraje v životě jedince existenční roli. A právě od způsobu jednání se může vyvíjet atmosféra ve třídě. Jak mluví a komunikují děti mezi sebou, i jak komunikuje dítě s učitelem. Dítě má potřebu prosadit se a být akceptováno ostatními. Zároveň chce, aby bylo ostatními pochopeno a uznáváno.

Kázeň ve třídě je ovlivňována zásahy učitele do komunikace ve třídě. Učitel může zasáhnout vhodně i nevhodně.. Správným zásahem může komunikaci ve třídě podpořit a dále rozvíjet, špatným zásahem může naopak komunikaci zablokovat. Za správný považujeme takový zásah učitele, kdy učitel při řešení problému pouze nasměruje děti a ty si určitý problém vyřeší samy. Jednak tím rozvíjí samostatnost žáků a jejich kompetenci k řešení problémů, ale také umožní, aby se problém zcela vyřešil a každý zúčastněný mohl vyjádřit svůj názor a necítit se umlčený. Učitel se ale musí přesvědčit, zda se problém vyřešil.

Naopak špatně učitel zasáhne, když rázně zakročí a striktně vyřeší problém místo dětí. V takovém případě se komunikace ve třídě utlumí a problém se ve své podstatě nemusí vyřešit. Učitel napraví jen následek problému, ale samotná příčina může ve třídě stále existovat. Striktním vyřešením problému se také může stát, že učitel svým ukvapeným rozhodnutím poškodí někoho nevinného.

V určitých případech se ale může stát, že děti nejsou schopny nějakou situaci samy vyřešit, ať již z nedostatku zkušeností, nebo pro duševní nevyzrálou. V takovém případě je zásah učitele nutný, ale nehodnotíme ho jako špatný.

5.1. Jak zvládnout komunikaci a kázeň ve třídě

Pro zvládnutí komunikace ve třídě může učitel ve třídě využít různých prostředků. Může si s dětmi stanovit určitá pravidla, která se pak všichni budou snažit dodržovat. Například:

- vyjadřovat se svobodně a beze strachu;
- jeden druhému naslouchat;
- snažit se pochopit myšlenku druhého (a v případě nepochopení se bez obav znovu dotázat);
- navzájem se nesrovnávat a nehodnotit;
- nikomu se nesmát za jeho názory.

Tato pravidla jsou důležitá ke zvládnutí nejen komunikace, ale i kázně dětí ve třídě. Každý žák by měl vědět, co se od něj očekává a co on sám může očekávat od učitele. Když zná pravidla a ví, co má jak udělat, tak je více pravděpodobné, že se nebude snažit odbíhat od tématu a nebude svou aktivitu vybíjet v mimoučebních (s výukou nesouvisejících) činnostech.

Když pravidla neexistují, dítě neví, co se od něj bude očekávat, co má dělat. Začne si stanovovat svá vlastní pravidla a začne zlobit. V lepším případě se začne nudit.

5.2. Komunikace s rodiči

Škola a rodina spolu musí komunikovat. Teprve pak dochází ke kvalitnímu a celkovému rozvoji dítěte. Spolupráce rodičů se školou je důležitá hlavně u neúspěšných žáků a u žáků, kteří nedokončují základní vzdělání a mohou tak snáze inklinovat ke kázeňským problémům. Tady totiž sama škola na negativní projevy dětí nestačí.

Ve společnosti pravidelně dochází ke střetům názorů ohledně vlivu školy na výchovu dětí. Část veřejnosti zastává názor, že škola poskytuje jejich dětem pouze vědomosti a dovednosti a výchovu má na starost rodič. Druzí očekávají od učitele zvládnutí toho, co sami nezvládli či zanedbali. V této otázce by mělo docházet ke kompromisu a oboustranné dohodě. Pokud nejsou žáci vedeni z domova k vhodnému a společensky správnému chování, učitel má velice ztíženou vzdělávací práci neustálým řešením kázeňských přestupků.

6. Jak předejít nekázní ve třídě

Důležitou roli zde hraje učitel. Ten má největší možné pravomoci a může použít mnoha prostředků k tomu, aby si udržel dostatečnou kázeň ve třídě (Podlahová, 2004).

Osvědčená strategie je ztišení hlasu nebo úplně přestat mluvit. Děti jsou také tišší, když učitel prochází třídou. Učitel nemusí vždy poukázat na neukázněné dítě, stačí k němu přijít a například mu položit ruku na rameno a žák se okamžitě uklidní. Dobré je také využívání očního kontaktu.

Učitel vytváří pozitivní klima ve třídě i s pomocí samotných žáků. Snaží se, aby atmosféra pomáhala žákům dosáhnout co nejvyšších výkonů.

Důležitá je kontrola a hodnocení práce žáků. Učitel by se neměl zaměřit pouze na jedince nebo na malou skupinku dětí, ale snažit se mít přehled o

všech žácích, o tom, jak si vedou. Hodnotit by měl průběžně a také na konci hodiny. Žáci by měli vědět, jak na tom jsou.

Do práce je potřebné zapojovat všechny žáky. Příležitosti k tomu, aby se „ukázali“, by měli mít všichni žáci stejné. I žák, který chybuje, by měl dostat další šanci na opravu, slabší žák by měl mít dostatek času na zadaný úkol.

Při samostatné práci učitel dětem zadá stejné úkoly a kdo je hotov, věnuje se např. na koberci náhradní činnosti. Při projektovém vyučování učitel brání vytváření skupin silných a slabších žáků. Snaží se, aby se vytvořily zhruba stejně kvalitní smíšené skupiny.

Učitel také musí umět řídit tempo ve třídě a zorganizovat činnosti tak, aby pomalejší žáci úkol zvládli a ti rychlejší se nenudili. Možnost, jak zaměstnat rychlejší žáky může být například zadání dalších připravených úkolů nebo i úkoly spojené s organizací výuky (sesbírání sešitů ostatních dětí, smazání tabule apod.).

Učitel žáky neustále motivuje a tím u nich probouzí zájem. Pomocí vhodných metod (např. metoda problémová) aktivizuje myšlení žáků. Při práci je povzbuzuje a tím podporuje jejich odhodlání k lepším výkonům a výsledkům, než do té doby odváděli.

Když učitel v běžné a stále nejčastěji používané frontální výuce klade otázky k určitému tématu, měl by dávat prostor na odpověď všem žákům. Otázku položí celé třídě, tím zaměstná všechny děti a teprve poté si jedno dítě vybere a to řekne odpověď nahlas. Příkladem může být hra, která je uvedena v závorce. (Všechny děti se postaví a poslouchají otázky. Pokud dítě, které má odpovědět, odpoví správně, může si sednout. Pokud odpoví špatně, zůstane stát a čeká na další otázku. Místo něj si učitel vybere jiné dítě, které se na otázku pokusí správně odpovědět. Po správné odpovědi učitel položí novou otázku. Aby se zabránilo vyrušování od již sedících dětí, učitel může kdykoli (pokud

by rušily) po sedícím dítěti chtít odpověď na právě položenou otázku a kdyby nevědělo, znovu se postaví. Děti, které by již seděly a nevyrušovaly, by ale už měly jistotu, že nebudou vyvolány a budou mezi „vítězi“. Hraje se tak dlouho, dokud nezůstane stát jen jedno dítě, nebo jiný, předem dohodnutý počet dětí, dle časových možností.)

Další možností, jak mluvit o tématu, je diskuse v lavicích, v kroužku na koberci, děti si mohou připravit referáty a pak následuje diskuse, na určitou část hodiny se mohou vyměnit role učitele a žáka.

Své požadavky (otázky nebo např. zadávání úkolu) by měl učitel formulovat jasně a srozumitelně. Když žák dlouhodobě nerozumí požadavkům učitele, přestane se o daný problém zajímat a začne zlobit.

Jedním z nejdůležitějších kroků při prevenci nekázně je včasné odhalení projevů určité nekázně a odpovídající zakročení. Jedním z možných řešení může být i přesazení žáků. Nepřípustné je potrestání žáka (například špatnou známkou nebo domácím úkolem navíc). Tím se zvyšuje napětí ve vztahu učitel žák a roste žákův odpor k učiteli.

Další možností je orientovat se na kladné rysy a vlastnosti žáka se sklony k problémovému chování. Volíme kladnou motivaci a ne negativní přístup. Učitel tak v očích žáka stoupne a žák nebude mít potřebu se mstít a zlobit nebo nějakým jiným způsobem narušovat průběh hodiny.

Projevům nekázně můžeme také předejít tím, že se zajímáme o děti. Zajímáme se o jejich problémy, potřeby, názory i pocity. Dítě se pak cítí v bezpečí a učiteli věří. Cítí, že je pro učitele partnerem. Když učitel používá slůvek „prosím“ a „děkuji“ , posiluje vztah mezi jím a žáky.

Velice přesvědčivě také působí vyzdvižení žádoucího chování. Učitel tímto způsobem může potlačit nežádoucí chování u některých žáků. Jednou

z možností také může být ignorace nevhodného chování. Když si žáka nikdo nevšímá, přestane ho po čase zlobení bavit a začne se věnovat práci. Tato možnost ale neplatí vždy.

Dalšími prostředky, jak bojovat proti nekázní, může být např. založení školního časopisu, kde děti získají možnost se veřejně vyjádřit. V praxi využívána je také forma tajemného zápisu učitele na papír (u některého dítěte dojde ke kázeňskému prohřešku a učitel řekne, že si udělá krátkou poznámku o dítěti a tím vzbudí zvědavost a ukáznění). Učitel i žáci se mohou objevit v rolích herců – děti věnují pozornost své roli a nezlobí. Velice účinné může být navržení řešení nekázně samotným žákem – žák zhodnotí svůj přestupek a sám si stanoví, co bude následovat.

7. Projevy problémového chování žáků

Učitel si často klade otázky, co vede žáky k jejich způsobům chování. O co jde žákům, kteří narušují chod třídy? Možná je k tomu nutí společnost, jejíž vývoj je v dnešní době stále více hektický a individualistický a to má odraz i ve vývoji samotného dítěte. Dítě se zaměřuje hlavně na své zájmy a svou existenci a chování ve třídě pro něj není tak důležité. Velkou roli zde hraje také biologický a genetický základ. Může se také jednat pouze o neschopnost kontrolovat svůj vlastní organismus.

Samo dítě ještě nedokáže plně ovládat své projevy, a proto je důležité vedení a usměrňování dítěte ze strany rodiny i ze strany školy.

Mnoho dětí má ve škole z pohledu učitele se svým chováním problémy. Uvádíme zde několik příčin rušivého chování.

Jednou z příčin může být snaha vynutit si pozornost učitele a ostatních žáků nebo určování dění ve třídě (šaškování, dělání hloupostí, vyrušování).

Nevhodné ze strany dítěte se může stát pomluvení učitele za křivdy vůči dítěti samotnému. Další příčinou může být to, že dítě chce před ostatními dětmi dokázat učiteli jeho nemohoucnost (Ondráček, 2003, s. 35).

7.0.1. Neklid a jeho prevence

Dítě nevydrží v klidu, vrtí se, je nesoustředěné (hraje si s rukama, něco žmolá, poposedává), prožívá zvýšenou motorickou aktivitu (možná spojitost s lehkou mozkovou dysfunkcí) Takovéto dítě potřebuje vyžití. Dostatek příležitostí „vybít se“, projevit se pohybem a na nějakou dobu se zbavit přebytečného tlaku v těle.

Doporučovány jsou sportovní aktivity (plavání, fotbal, hokej), ale také kroužek sportovních her (Ondráček, 2003, s. 68-72).

7.0.2. Lenivost a její prevence

Tito žáci nejsou výkonově slabí. Nejsou ani hloupí. Občas při přezkoušení nebo při vypracování ukáží solidní výkon a tím to pro ně končí. Když chtějí, dokáží se zařadit do průměru třídy. Ale oni většinou nechtějí.

Takové dítě je velice obtížné motivovat k aktivní spolupráci. Ve škole se vyhýbá práci většinou na úkor druhých. Pro učitele je práce s lenivým dítětem náročná. Neustále ho musí do práce a plnění úkolů postrkovat a tím se vše zdržuje.

Ve většině případů jde o lenivost neuvědomovanou a návykovou. Žák nevěří ve své schopnosti a téměř všechno předem vzdává.

V žádném případě lenivost netrestat, ale spíše dítě zapojovat do kolektivu. Podporovat ho při práci a poukazovat na jeho kvalitní výkony (Ondráček, 2003, s. 81-82).

7.0.3. Agrese, násilné chování a jejich prevence

Do této chvíle jsme se setkali s drobnějšími prohřešky. Nyní však musíme změnit postoj. Učitel musí nevhodnějším způsobem na tyto projevy žáků reagovat.

Mezi nejčastější způsoby agrese řadíme verbální agresi (provokování, nadávky, urážky, pomluvy), tělesnou agresi (pošťuchování, kopání, bití, pranice), ale také sebezraňování (jinak řečeno agrese proti sobě samotnému).

Není možné jednoznačně odpovědět na otázku proč se určitá skupina lidí chová agresivně a násilně. Pokud je to možné, učitel by si měl všimnout příčin agrese u dětí ve třídě. Snažíme se dítěti porozumět (proč to dělá) a najít vhodný způsob pomoci.

Agresi způsobuje několik faktorů (Ondráček, 2003, s. 83-84):

- charakter (výbušný temperament);
- okopírovaná interakce násilím;
- strach ze selhání;
- ponižování učitelem, spolužáky;
- odmítání druhými;
- přebytek energie (nashromáždění během dopoledne).

Násilné chování žáka si lze také vysvětlit tím, že dotyčný má obavy z podřizování se někomu jinému, má strach z napadení a praktikuje obranu útokem.

Agresivitu je možné částečně předejít tím, že si učitel všimá neposlušnosti a usměrňuje ji. Neposlušnost je totiž častým průvodním jevem agresivního chování.

Když dojde k nejhoršímu, ke „rvačce“, učitel musí zakročit a to ze dvou důvodů (Ondráček, 2003, s. 85):

- výchovné působení – naučit děti řešit spory jinak než násilím;
- učitel je zodpovědný za zdraví dětí po dobu, kterou tráví ve škole.

7.0.4. Šikana a její prevence

Zvláštní formou agrese je šikana. Žák, který šikanuje chce získat určité zvýhodnění (Ondráček, 2003, s. 85):

- materiální (peníze, věci);
- sociální (postavení ve třídě);
- psychické (pocit nadřazenosti).

Druhy šikany (Ondráček, 2003, s. 85-86):

- verbální šikana (urážky, nadávky);
- nonverbální šikana (výhrůžné gestikulace, hroživé pohledy, sprostá gesta);
- tělesná šikana (štípání, tahání za vlasy, podráženi nohou, bití);
- vydírání (požadování pod výhrůžkou peněz, věcí, svačiny);
- pomluvy (šíření polopravdy a lží);
- šikana vyloučením (zabránění účasti na společných akcích);
- telefonická šikana (obtěžování, vyhrožování přes telefon).

Se šikanou se nejčastěji setkáváme v období přechodu do puberty. Žáci si takto zvyšují sebevědomí, cítí se důležití a dělá jim dobře pocit ponížení a

ublížení druhým.

U oběti šikany může dojít až k psychickému zhroucení. Je velice důležité, aby učitel šikany poznal a mohl jejímu dalšímu šíření zabránit.

7.0.5. Lhaní a jeho prevence

Lež patří k životní realitě a děti lžou z nejrůznějších důvodů. Nejčastěji proto, že chtějí něčeho dosáhnout. Dítě zjistí, že lhaním získá určité výhody. Důležitý je správný model v rodině. Od toho se odvíjí chování a projevy dítěte ve škole (Ondráček, 2003, s. 91-92).

Drobné lži (popisování událostí a jejich přibarvení) je možné přehlédnout. Co se však musí řešit, jsou záměrné lži, které mají někomu ublížit (např. pomluvy).

7.1. Jak žákovi pomoci

Nejdůležitější je podpora pozitivního sebehodnocení žáka. Ten, kdo si nevěří, že zvládne každodenní úkoly, dělá vše pro to, aby se těmto úkolům vyhnul. Nemá cenu žáka nutit a domlouvat mu, ale snažit se ho dlouhodobě podporovat (zvedat mu jeho sebehodnocení, dát mu prostor k vyjádření vlastního názoru a postoje, zapojovat ho do činností s ostatními žáky. Tím podporujeme jeho důvěru sama v sebe a žák nebude mít potřebu někomu něco dokazovat.

Nejistota, obavy a strach se mnohdy týkají úzkostných a málo sebehodnocených dětí. Ty mají strach z neúspěchu, z nezvládnutí úkolu, ale také z kolektivu, z ostatních dětí. Tyto stavy prožívá až 50% dětí na začátku školní docházky.

Špatné hodnocení, obtížný předmět, učitel, reakce na neúspěch, posměch spolužáků, neoblíbenost v kolektivu a možnost ztráty kamaráda mohou být zdrojem strachu ze školy.

Důležitá je podpora sebevědomí, zapojování dítěte do společnosti a kolektivních her a činností. Významný vliv má pozitivní hodnocení dítěte (ať už hodnocení pomocí klasifikace či slovní hodnocení). Důležité je, aby učitel upozornil dítě, že pokud něco nezvládne, nic se neděje. Zvládne to příště. Dalším povzbuzujícím faktorem je pochvala za něco, co se dítěti podařilo, děti si mohou navzájem zatleskat apod. Dítě klasifikujeme v rámci jeho možností a jeho vlastního vývoje a neporovnáváme ho s celkovým hodnocením třídy. Tento typ klasifikace se bohužel na českých školách příliš často nevyskytuje (Ondráček, 2003, s. 76-80).

Další možností, jak rozvineme sebevědomí úzkostných žáků, je zvolení vhodné odpolední činnosti. Pokud pozorujeme u dítěte výtvarné nadání, přihlásíme ho do výtvarného kroužku. Je vhodné vybrat takovou aktivitu, kde dítě nebude samo a bude moci svůj výkon porovnat s ostatními. Zapojením úzkostného dítěte do skupiny dětí, mezi kterými bude vynikat, může mít velice pozitivní vliv na jeho sebehodnocení.

8. Vliv volného času na kázeň

Způsob trávení volného času má vliv nejen na studijní a pracovní výkony ve škole nebo v zaměstnání (např. informace získané v přírodovědném kroužku použije ve výuce přírodovědy), ale také na chování člověka, jednání s ostatními (vrstevníky i dospělými), schopnost spolupracovat, tolerovat druhé a pomoci jim (např. sportovní týmové aktivity rozvíjejí dovednosti kooperace). Dítě s pomocí vedení kvalifikovaného pedagoga dojde k jisté disciplíně a kázni.

Volnočasové aktivity jsou organizované i neorganizované. Pro vývoj dítěte jsou důležité obě dvě. Na ukázněnost dětí ve škole mají ale daleko větší vliv aktivity organizované. Zde je dítě někým vedeno a do určité míry se musí podřídit pokynům a úkolům. Při neorganizované volnočasové aktivitě si je dítě

„samo svým pánem“ a samo rozhoduje, co bude dělat. Obě volnočasové aktivity však působí na sociální stránku dítěte.

9. Co je to volný čas

Volný čas souvisí s volnočasovou aktivitou (o ní bude řeč později). Volnočasová aktivita se totiž provádí právě ve volném čase člověka.

Volný čas je tedy doba, kdy se člověk věnuje zálibám, koníčkům a aktivitám, které si sám zvolí a přinášejí mu radost a uspokojení. Má zde prostor pro svou vlastní tvořivost a seberealizaci. Volný čas většinou zahrnuje činnosti s prvky tělesnými, duševními, sociálními, uměleckými i duchovními.

9.1. Definice volnočasové aktivity

Volnočasová aktivita je prostor, kdy člověk může svobodně volit činnosti, kterými se chce v následující době zabývat. Těmito činnostmi se může člověk zabývat krátkodobě nebo dlouhodobě s určitou pravidelností či bez ní. Tyto aktivity nejsou povinností. Jedinec je vykonává dobrovolně a jsou mu přínosem určitého uspokojení. Nevztahují se však na dobu spánku a biologických potřeb člověka ani na povinnou školní docházku.

Volnočasová aktivita velice úzce souvisí se zájmem, který může být konkrétní (detektivky) nebo obecný (literatura). V dnešní době je složité najít rovnováhu mezi časově náročným plněním povinností a nezbytným odpočinkem při volnočasových aktivitách.

Volný čas tedy zahrnuje: odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání aj.

10. Instituce určené k naplnění organizovaných volnočasových aktivit dětí

10.1. Školské instituce

10.1.1. Školní družiny

Časově navazují na konec vyučování na 1. stupni ZŠ. Jedná se o organizovanou volnočasovou aktivitu, kde na děti dohlíží vychovatel. Ten musí rozvrhnout činnosti takovým způsobem, aby vyhovovaly potřebám a zájmům dětí. To znamená střídání klidných i pohybových činností, organizovaných i neorganizovaných aktivit apod.

Ve školní družině se nejčastěji objevují tyto činnosti (Pávková, 1999, s. 117-118):

- a) odpočinkové;
- b) rekreační;
- c) zájmové;
- d) sebeobslužné;
- e) veřejně prospěšné;
- f) příprava žáků na vyučování.

10.1.2. Školní kluby

Jsou určeny pro žáky 6. – 9. ročníků. Činnosti ve školním klubu jsou velice podobné činnostem ve školní družině. Samozřejmě jsou přiměřené věku žáků. I zde žáci mohou provádět činnosti odpočinkové, zájmové nebo se připravovat na vyučování. Je třeba uvést, že školní kluby nejsou v porovnání se školními družinami tolik využívány. Žáci raději volí konkrétní zájmové

kroužky.

Velký důraz klademe na aktivitu a samostatnost žáků při činnostech. Vychovatel již tolik neorganizuje, ale směřuje k tomu žáky samotné.

Podle novely školního zákona mohou školní družiny a školní kluby zřizovat zájmové kroužky také pro děti, které školní družiny a školní kluby nenavštěvují. O zřízení tohoto kroužku rozhoduje ředitel.

10.1.3. Střediska pro volný čas dětí a mládeže – dům dětí a mládeže

Dům dětí a mládeže je instituce, která naplňuje volný čas a nabízí širokou škálu zájmových činností. Záleží na jedinci, kterou aktivitu si vybere.

U zaměstnanců těchto středisek se vyžadují především pedagogické dovednosti a znalosti a schopnost připravit a zorganizovat určitou aktivitu pro volný čas.

V domech dětí a mládeže jsou nabízeny tyto činnosti (Pávková, 1999, s. 128-131):

- a) pravidelná zájmová činnost (kroužek, klub, kurz);
- b) zájmová činnost příležitostná (turnaje, zájezdy, exkurze, divadelní představení);
- c) nabídka spontánních aktivit (čítárny, sportoviště, dětská hřiště);
- d) prázdninová táborová činnost.

10.1.4. Stanice zájmových činností

Jsou to instituce velmi podobné domům dětí a mládeže. Rozdíl je v tom, že tyto stanice jsou specializované jen na konkrétní zájmovou oblast.

10.1.5. Domovy mládeže

Jsou určeny žákům a studentům středních škol, odborných učilišť apod. Zajišťuje jim ubytování, stravování a do jisté míry také kvalifikované výchovné působení v jejich volném čase.

(Pávková, 1999, s. 117-139)

10.1.6. Základní umělecké školy a jazykové školy

10.2. Neškolské instituce

Dalšími institucemi, kde mohou děti trávit volný čas a využívat volnočasových aktivit jsou různé spolky, organizace a instituce neškolského typu, např. Junák, Pionýr, Duha, Hnutí Brontosaurus, YMCA, Sportovní kluby, Sokol, Organizace církví a náboženských společností.

Pozn.: další instituce a organizace jsou uvedeny v příloze.

Ve všech těchto institucích a organizacích probíhají odpočinkové, rekreační či zájmové činnosti. Tyto činnosti jsou určitým druhem volnočasových aktivit.

11. Druhy volnočasových aktivit a jejich význam při utváření kázně

11.0.1. Odpočinkové činnosti

Jsou nenáročné po fyzické i psychické stránce. Jsou to klidné činnosti, které nevyžadují velkou námahu a zařazují se nejčastěji v době po obědě. Mohou to být procházky, individuální aktivity (četba, poslech hudby, sledování TV). Odpočinkové činnosti efektivně odstraňují únavu a tím dochází k

uvolnění (Pávková, 1999, s. 87-95).

11.0.2. Rekreační činnosti

Tyto činnosti jsou fyzicky náročnější než činnosti odpočinkové. Týkají se pohybových aktivit – tělovýchovná, sportovní a turistická zaměření. Slouží ke zdravému duševnímu a tělesnému vývoji dětí a mládeže (Pávková, 1999, s. 87-95).

11.0.3. Zájmové činnosti

Jsou to nejdůležitější a nejobsáhlejší aktivity, které se vyskytují ve volném čase dítěte. Týkají se téměř všech oblastí lidské činnosti. Dochází při nich k uspokojování a rozvíjení zájmů a potřeb.

Mezi základní oblasti zájmových činností patří tyto:

- společenskovední;
- přírodovědné;
- pracovně technické;
- tělovýchovné;
- sportovní.

Během vývoje dítěte, ale i vlivem rodiny, dojde k vykrystalizování jednoho hlavního zájmu. Pomocí tohoto zájmu se dítě může vyrovnat s životními situacemi, dokáže podat kvalitní pracovní i studijní výkony, které se pak mohou odrazit v jeho chování (Pávková, 1999, s. 96-106).

11.1. Výchova v institucích volného času

Výchova v těchto výše uvedených institucích je charakterizována

určitými znaky (Pávková, 1999, s. 39):

- probíhá v době mimo vyučování;
- rodina na ni nemá vliv;
- probíhá v institucích a školských zařízeních;
- uskutečňuje se ve volném čase;
- je vedena kvalifikovanými pedagogy.

„Dítě, které nemá přiměřené zájmy, svého koníčka, nudí se, snadněji podlehne negativním vlivům asociálních jedinců a part. Takové dítě, které má svůj oblíbený sport, hudbu, tanec, věnuje se modelářství, rybaření či jiné zájmové činnosti, nebude pravděpodobně z nudy rozbíjet v parcích sochy, přepadat důchodce, týrat a šikanovat mladší a slabší spolužáky nebo ubližovat zvířatům.“ (Pávková a kol., 2001, s. 40)

V dnešní době se zvyšují nároky na kvalitu vzdělání pedagogů působících v organizovaných volnočasových institucích. Díky kvalitně odvedené práci, právě ve volnočasových aktivitách, podporujeme a rozvíjíme pozitivní projevy kázně žáků.

11.2. Funkce výchovy v institucích pro volný čas

Výchovná funkce:

Dítě v institucích pro volný čas ani neví, že je vychováváno a vedeno k určitým hodnotám. Neuvědomuje si to, protože k výchově dochází při činnosti, která ho baví. Děti jsou motivovány k plnění zajímavých činností, ke vhodnému využití volného času i k získávání nových vědomostí, dovedností a návyků (Pávková, 1999, s. 42).

Zdravotní funkce:

Zdravotní funkce podporuje tělesné a duševní zdraví a celkový vývoj dětí a mládeže. Pro kvalitní rozvoj dítěte je důležité střídání činností. Neměli bychom se zaměřovat pouze na jednu. Snažíme se také dodržovat zásady bezpečnosti, hygienické a pracovní návyky a vést děti ke správné životosprávě.

K rozvoji tělesné schránky dětí dochází hlavně při sportovních činnostech a akcích ať už v institucích samotných či v prostředí mimo ně (v přírodě, na hřišti). I prostředí má význam pro dítě a rozvoj jeho estetické stránky (Pávková, 1999, s. 42).

Sociální funkce:

Velký význam má tato funkce při integraci dítěte mezi ostatní. Dítě prožívá odloučení od rodičů a výchovné instituce nahrazují jejich roli.

Zvlášť významnou socializační funkci mají hlavně zařízení, která pracují s mladšími dětmi a s dětmi, kterým tato zařízení trvale či přechodně nahrazují rodinu (ŠD, DM) (Pávková, 1999, s. 42).

U všech tří funkcí výchovy dochází k tzv. kompenzačnímu vlivu. Dítě si kompenzuje své nedostatky z jakékoli oblasti. Může se to týkat výkonů ve škole, sociálních vazeb, problémů v rodině apod. Snaží se alespoň někde být dobré a chce být oceněno.

II. Praktická část

12. Cíle výzkumného šetření

- zachycení zkušeností učitelů s projevy nekázně či nevhodného chování žáků;
- zjištění a posouzení, jak organizované volnočasové aktivity mohou ovlivňovat chování a kázeň žáků ve škole a zda na to má vliv věk dítěte;
- zmapování struktury organizovaných volnočasových aktivit, které žáci primárního vzdělávání navštěvují.

13. Stanovení hypotéz

H1:

Žáci navštěvující organizované volnočasové aktivity se ve výuce dopouštějí výrazně méně kázeňských přestupků než žáci organizované volnočasové aktivity nenavštěvující.

H2:

Žáci na prvním stupni ZŠ navštěvují častěji kolektivní sportovní organizované volnočasové aktivity než individuální sportovní volnočasové aktivity.

H3:

Žáci, kteří navštěvují organizované volnočasové aktivity se sportovním zaměřením mají menší problémy s kázní než žáci, kteří navštěvují nespportovní organizované volnočasové aktivity.

14. Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum byl proveden ve dvou etapách na základních školách na jičínsku. V první etapě se dotazníkového šetření zúčastnilo 20 učitelů ze tří velkých městských základních škol. Ve druhé etapě se výzkumu zúčastnilo 18 učitelů také ze tří základních škol. V tomto případě se zapojila jedna škola z první etapy šetření (dotazníky ale vyplňovaly jiné učitelky), zbylé dvě školy již byly jiné než v první etapě, ale srovnatelné s předchozími.

Průzkum byl proveden dotazníkovou metodou. Sestavené dotazníky vyplnilo v obou etapách celkem 38 respondentů (učitelů základních škol na 1. stupni). Dotazované učitelky (pouze učitelky) učily v prvních, třetích a pátých ročnících. Téměř všechny respondentky mi vyšly vstříc. Dotazníky učitelky ochotně vyplnily. Bohužel určitý počet respondentek některé otázky vůbec nevyplnil.

Dotazníky první etapy jsem zadala k vyplnění začátkem června 2007. Ve druhé etapě byly dotazníky vyplněny začátkem prosince 2007. Toto časové rozvržení jsem si vybrala záměrně, neboť mě zajímalo, jak se budou lišit odpovědi na otázky v dotaznících v polovině a na konci školního roku. Avšak výzkum prokázal, že doba, kdy učitelky dotazníky vyplňovaly, nehraje roli. Odpovědi v obou etapách si byly podobné.

15. Použité výzkumné metody

Hlavní výzkumnou metodou práce je dotazník určený pro učitele. Dotazník obsahuje uvedení do problematiky, vstupní část, 10 položek a tabulku určenou k vyplnění. Struktura otázek je tvořena tak, že na začátku jsou otázky jednodušší, na ně navazují otázky složitější, u kterých musí učitel více přemýšlet. V závěru jsou zařazeny opět lehčí otázky. Dotazník obsahuje různé typy otázek (otevřené, uzavřené). Otázky otevřené převažují. Zde respondenty doplňují své vlastní názory a zkušenosti.

Dotazník se věnuje zkoumání projevů nekázně u dětí na 1. stupni ZŠ. Konkrétně v 1., 3. a 5. ročníku. Tomuto zaměření odpovídá i skladba otázek. Dalším předmětem zkoumání je zjišťování toho, jaké děti mají problém s kázní a zda to nějak souvisí s navštěvováním organizovaných volnočasových aktivit.

Většina položek spolu úzce souvisí. Například položka č. 3 a 4. Obě dvě se týkají dětí, které navštěvují nesportovní organizované volnočasové aktivity. Avšak jedna se týká kázně a druhá nekázně těchto dětí. Podobným způsobem spolu souvisejí položky č. 5 a 6. Jedna je zaměřena na kázeň a druhá na nekázeň dětí, které navštěvují sportovní organizované volnočasové aktivity. Položky č. 7 a 8 jsou zaměřené taktéž na kázeň a nekázeň, ale dětí, které nenavštěvují žádné volnočasové aktivity.

K dotazníku je přiložena tabulka, která je zaměřena na negativní projevy kázně žáků základních škol. Učitelky měly zaškrtnout nežádoucí projev kázně a zároveň vyplnit, zda dotyčný navštěvuje sportovní či nesportovní organizované volnočasové aktivity, popřípadě nenavštěvuje žádné organizované volnočasové aktivity.

Jednotlivé položky dotazníku jsou zpracovány a vyhodnoceny. Zpracované výsledky jsou v práci prezentovány v grafech a tabulkách.

16. Výsledky a interpretace výzkumů

V této kapitole praktické části jsou zpracovány výsledky dotazníkového šetření určeného pro učitele základních škol. Vzor dotazníku včetně tabulky zaměřené na negativní projevy kázně dětí je přiložen v příloze.

16.1. Vyhodnocení hypotéz

16.1.1. Hypotéza č. 1

Žáci navštěvující organizované volnočasové aktivity (dále VČA) se ve výuce dopouštějí výrazně méně kázeňských přestupků než žáci organizované volnočasové aktivity nenavštěvující.

S vyhodnocením hypotézy č. 1 souvisí položky č. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 a 11. Pro lepší přehled údajů v této hypotéze spojuji u každé položky vždy všechny ročníky do jednoho grafu.

Nejprve bych ráda předložila tabulku s výsledky v jednotlivých ročnících. Tabulka č. 1 nám ukazuje konkrétní údaje pozitivních a negativních vlivů na kázeň v jednotlivých ročnících u dětí, které navštěvují organizované VČA.

Tabulka č. 1			
Vliv organizovaných VČA v jednotlivých ročnících			
	1. ročník	3. ročník	5. ročník
pozitiva	23%	33%	39%
negativa	23%	17%	23%
žádný rozdíl	46%	42%	38%
nemohu posoudit	8%	8%	0%

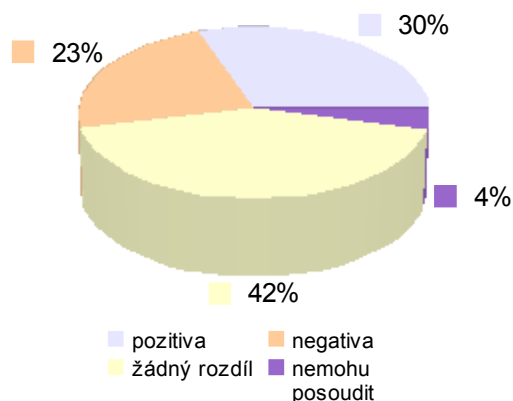
V prvních ročnících odpovídalo celkem 13 respondentek. Z tohoto celkového počtu se 3 domnívají, že vliv organizovaných VČA na kázeň dětí je pozitivní. Stejný počet učitelek (3) si myslí, že tento vliv je negativní. Největší počet dotazovaných (6) nevidí žádný vliv. Vyskytuje se zde také odpověď (1), kdy učitelka nedokáže posoudit vliv organizovaných VČA. Tato odpověď je vysvětlena tak, že v dané třídě učitelka neučí dlouho a navíc děti nezná natolik, aby mohla posoudit, co všechno má vliv na kázeň žáků v třídě.

Ve třetích ročnících odpovídalo celkem 12 respondentek. V tomto případě je rozdíl mezi pozitivním a negativním vlivem mnohem větší než je u prvních ročníků. Zde 4 dotazované napsaly, že vliv je pozitivní a 2 dotazované napsaly, že vliv je negativní. Rozdíl nevidí 5 učitelek a posoudit tento vliv nedokáže 1 učitelka.

Výsledky v pátých ročnících jsou podobné výsledkům ve třetích ročnících. Zde odpovídalo celkem 13 respondentek. Pozitivní vliv v navštěvování organizovaných VČA vidí 5 učitelek, 3 vidí negativní vliv a 5 nevidí žádný vliv.

Graf č. 1 nám ukazuje výsledky položek 3, 4, 5 a 6. Tento graf naznačuje vliv organizovaných volnočasových aktivit na kázeň dětí ve všech zkoumaných třídách. Z 38 respondentek převládá pozitivní vliv (30%). Negativní projevy kázně se objevují méně často (23%). Převládající výpovědi (42%) zde však je odpověď, kdy respondentky nevidí žádný vliv. Pouze minimum dotázaných (4%) nedokáže vliv posoudit.

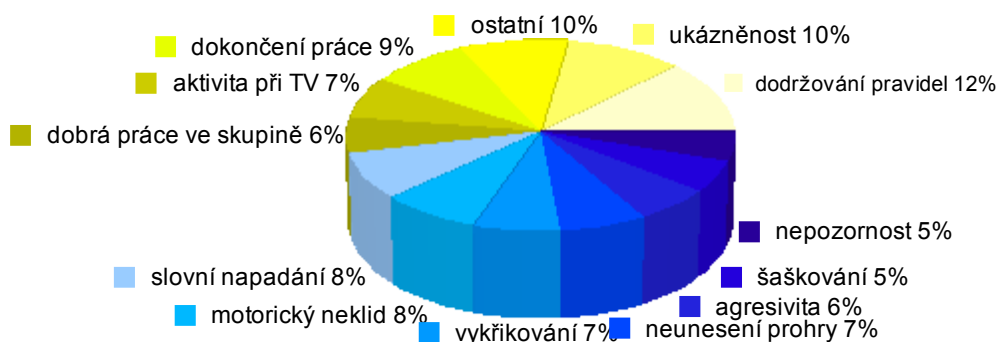
Graf č. 1
Vliv organizovaných VČA

Zastoupení konkrétních projevů kázně či nekázně, které se projevují u dětí navštěvujících organizované volnočasové aktivity, je znázorněno v grafu č. 2. Ze všech výpovědí jsou mezi projevy kázně vybrány tyto: dodržování pravidel, ukázněnost, dokončení práce, aktivita při TV, dobrá práce ve skupině. Dále se vyskytují např. umění prohrát, vyrovnanost, tvořivost, pečlivost – tyto odpovědi jsou v grafu vyjádřeny jako „ostatní“.

Nejčastější projevy nekázně jsou slovní napadání, motorický neklid, vykřikování, agresivita, „šáškování“, nepozornost a nespokojenost s prohrou.

Graf č. 2
Projevy kázně a nekázně organizovaných VČA

Nyní předkládám další tabulku s výsledky v jednotlivých ročnících. Tabulka č. 2 nám ukazuje konkrétní údaje pozitivních a negativních vlivů na kázeň v jednotlivých ročnících u dětí, které nenavštěvují žádné organizované VČA.

Tabulka č. 2			
Vliv žádných organizovaných VČA v jednotlivých ročnících			
	1. ročník	3. ročník	5. ročník
pozitiva	7%	33%	15%
negativa	15%	33%	30%
žádný rozdíl	76%	34%	53%
nemohu posoudit	0%	0%	0%

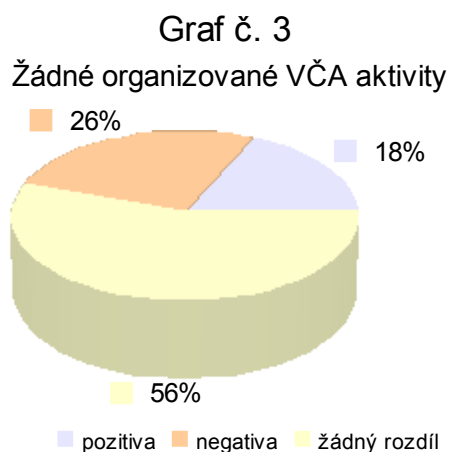
V prvních ročnících si ze 13 dotazovaných jen 1 myslí, že když děti nenavštěvují žádné organizované VČA, má to pozitivní vliv na jejich chování. Pouze 2 dotazované si myslí, že tento vliv je negativní. Největší zastoupení učitelek (10) nevidí žádný vliv.

Ve třetích ročnících jsou všechny údaje vyrovnané. Z celkového počtu 12 respondentek jich 4 vidí pozitivní vliv, 4 negativní vliv a 4 jich nevidí žádný vliv.

V pátých ročnících jsme došli k podobným závěrům jako v prvních ročnících. To, že děti nenavštěvují žádné organizované VČA má podle 2 učitelek na kázeň pozitivní vliv, podle 4 učitelek negativní vliv a žádný vliv nevidí 7 učitelek.

Graf č. 3 nám ukazuje výsledky položek č. 7 a 8, které se týkají všech zkoumaných dětí, co nenavštěvují žádné volnočasové aktivity. Dle výpovědí učitelek se u dětí, které nenavštěvují žádné organizované volnočasové aktivity, neprojevují výrazná pozitiva ani negativa. Rozdíly nevidí 56% dotazovaných. V tomto grafu negativní projevy kázně (26%) převažují nad pozitivními (18%).

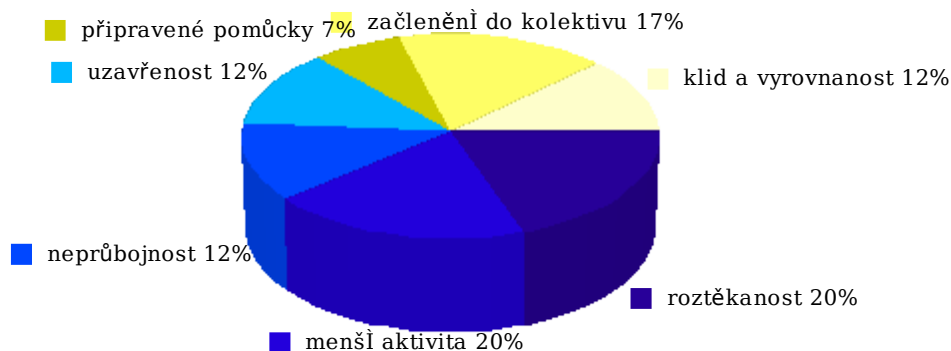
Všechny pozitivní i negativní projevy kázně z grafu č. 3 shrnuje graf č. 4. Je zde vyhodnocení všech pozitivních i negativních odpovědí. Při započtení všech ročníků zcela jasně převažují negativní projevy kázně.

Nejčastější projevy kázně u dětí, které nenavštěvují žádné organizované volnočasové aktivity, jsou tyto: klid a vyrovnanost, začlenění do kolektivu, připravené pomůcky.

Respondentky uváděly za projevy nekázně u těchto dětí: uzavřenost, neprůbojnost, menší aktivitu, roztěkanost.

Graf č. 4

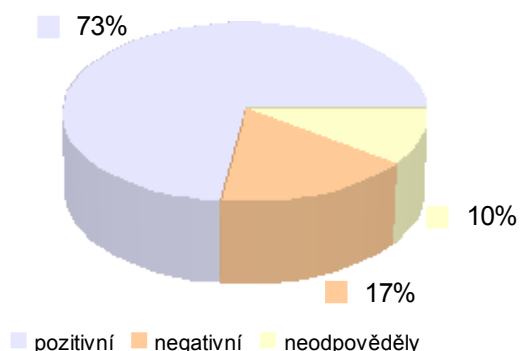
Projevy kázně a nekázně žáků nenavštěvujících organizované VČA

Graf č. 5 nám představuje vliv organizovaných volnočasových aktivit na kázeň žáků ve třídě. V položce číslo 9 respondentky vyjadřují vlastní názor na to, jaký vliv na kázeň žáků ve třídě má navštěvování organizovaných volnočasových aktivit. Po zpracování této položky docházím k závěru, že většina dotazovaných si myslí, že tento vliv je pozitivní (73%). Jen 17% respondentek je opačného názoru.

Zajímavé je porovnání položky č. 9 s ostatními položkami. Učitelky odpovídají na podobné otázky, ale výsledky se liší. U položky č. 9 (graf č. 5) velmi výrazně převládá pozitivní vliv na kázeň u dětí, které navštěvují organizované volnočasové aktivity. U grafů č. 3 a 5 má navštěvování organizovaných volnočasových aktivit na kázeň dětí negativní vliv.

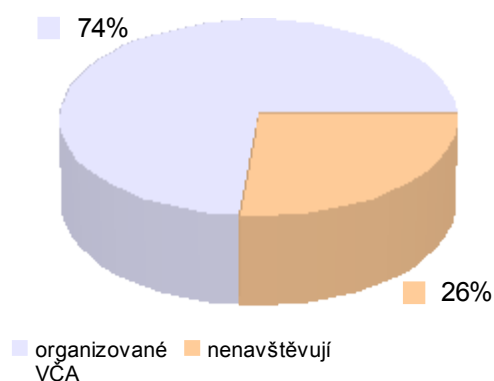
Graf č. 5
Osobní názory učitelek na vliv organizovaných VČA

Graf č. 6 je shrnutím dotazníkové tabulky, která je přiložena v příloze. Tabulka je zaměřena na projevy nekázně. Dotazované měly vyplnit, zda se tyto projevy objevují u dětí, které navštěvují organizované sportovní či nespportovní VČA, nebo nenavštěvují žádné organizované VČA.

Protože v hypotéze č. 1 nerozlišujeme, zda je organizovaná VČA sportovní či nespportovní, přizpůsobujeme tomu i graf. Z grafu vidíme, že větší problém s kázní mají děti, které navštěvují organizované volnočasové aktivity (74%). Děti, které nenavštěvují žádné organizované volnočasové aktivity, jsou na tom s kázeňskými problémy lépe (26%).

Graf č. 6
Negativní projevy kázně u dětí dle výpovědí učitelek

Závěr:

Z výsledků šetření nelze jednoznačně potvrdit či vyvrátit hypotézu č. 1.

Z odpovědí na jednotlivé položky je patrné, že navštěvování volnočasových aktivit má pozitivní vliv na kázeň dětí ve třídě. Tento vliv ale není tak velký, aby se dalo obecně říci, že každý, kdo navštěvuje organizované volnočasové aktivity, má menší potíže s kázní.

Velice zajímavé je porovnání grafu č. 5 a grafu č. 6. Zde respondentky odpovídaly na podobnou věc. V prvním případě měly respondentky vyjádřit vlastní názor na to, jaký vliv na kázeň žáků ve třídě má navštěvování organizovaných volnočasových aktivit. V druhém případě respondentky vyplňovaly předem připravenou tabulku, která se týkala pouze nekázně žáků. Pokud se jedná o vlastní názor dotazovaných, tak si velká většina myslí, že navštěvování organizovaných volnočasových aktivit má pozitivní vliv na chování a kázeň žáků ve třídě. Pokud ovšem vycházíme z tabulky (negativní projevy u konkrétních dětí), dojdeme k závěru, že právě u dětí, které navštěvují organizované volnočasové aktivity dochází u velké většiny k negativním projevům kázně.

Přesto se dá z odpovědí soudit, že se tato hypotéza z velké míry potvrdila.

16.1.2. Hypotéza č. 2

Žáci na prvním stupni ZŠ navštěvují častěji kolektivní sportovní organizované volnočasové aktivity než individuální sportovní volnočasové aktivity.

S vyhodnocením hypotézy č. 2 souvisí položka č. 2.

Pro lepší přehled údajů v této hypotéze opět spojuji všechny ročníky do jednoho grafu.

Graf č. 7 nám ukazuje výsledky položky č. 2. Z jeho výsledků je vidět, že ze sportovních organizovaných volnočasových aktivit navštěvují žáci na prvním stupni více týmové (71%) než individuální (29%).

Tento velký procentuální rozdíl je téměř stejný napříč všemi ročníky prvního stupně ZŠ. Liší se jen v řádu jednotek procent a to tak, že v 1. ročníku je procentuální zastoupení týmových sportovních volnočasových aktivit ještě výraznější a postupně až do pátého ročníku toto zastoupení mírně klesá (pouze o jednotky procent).

Závěr:

Na základě výpovědí respondentek se ukazuje, že žáci v dnešní době projevují mnohem větší zájem o kolektivní sportovní volnočasové aktivity, než o sportovní aktivity individuální. Děti mají potřebu zařadit se do kolektivu a mít v něm nějakou roli. Z toho soudíme, že kolektivní sportovní aktivity jsou pro děti atraktivnější. Mezi kolektivní sportovní aktivity patří například fotbal, házená, basketbal, hokej apod. Mezi individuální sportovní aktivity řadíme např. plavání, tenis, gymnastiku, atletiku.

Z výsledků šetření lze jednoznačně říci, že hypotéza č. 2 se zcela potvrdila.

16.1.3. Hypotéza č. 3

Žáci, kteří navštěvují organizované volnočasové aktivity se sportovním zaměřením, mají menší problémy s kázní než žáci, kteří navštěvují nesportovní organizované volnočasové aktivity.

S vyhodnocením hypotézy číslo 3 souvisí položky číslo 3, 4, 5, 6 a 11.

Pro lepší přehled údajů v této hypotéze také spojuji u každé položky vždy všechny ročníky do jednoho grafu.

V interpretaci této hypotézy nejprve předkládám tabulku č. 3, která nám ukazuje konkrétní údaje pozitivních a negativních vlivů na kázeň v jednotlivých ročnících u dětí, které navštěvují nesportovní organizované VČA.

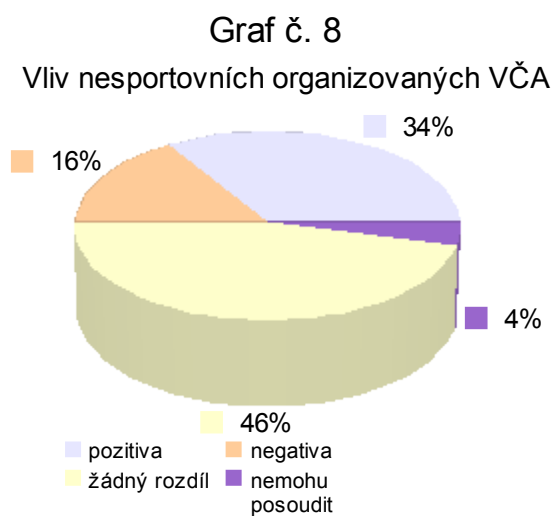
Tabulka č. 3			
Vliv nesportovních organizovaných VČA v jednotlivých ročnících			
	1. ročník	3. ročník	5. ročník
pozitiva	15%	42%	39%
negativa	15%	16%	15%
žádný rozdíl	62%	42%	46%
nemohu posoudit	8%	0%	0%

Z 13 respondentek, které učí v prvních ročnících 2 tvrdí, že vliv nesportovních organizovaných VČA na kázeň žáků je pozitivní. Stejný počet dotazovaných (2) tvrdí, že tento vliv je negativní a 8 jich tvrdí, že nevidí žádný vliv. Pouze 1 respondentka nedokáže vliv posoudit.

Ve třetích ročnících jsou výsledky z hlediska pozitivního a negativního vlivu odlišné. Zde si 5 respondentek myslí, že vliv je pozitivní, 2 respondentky si myslí, že vliv je negativní a 5 dotazovaných nevidí žádný vliv.

V pátých ročnících si 5 učitelek myslí, že navštěvování nesportovních organizovaných VČA má pozitivní vliv na kázeň. Pouze 2 dotazované si myslí, že tento vliv je negativní a 6 respondentek je toho názoru, že žádný vliv tu není.

V grafu č. 8 předkládám výsledky položek č. 3 a 4. Tento graf naznačuje vliv nesportovních organizovaných VČA na kázeň všech zkoumaných dětí. Podle dotazovaných učitelek mají nesportovní organizované VČA na kázeň dětí více vliv pozitivní (34%) než negativní (16%). Převládající výpovědi (46%) zde ale byla odpověď, kdy respondentky nevidí žádný vliv nesportovních organizovaných VČA na kázeň. Tato odpověď převládá hlavně v prvních ročnících. Se vzrůstajícím věkem dětí mají nesportovní organizované VČA větší vliv na jejich kázeň. Jen minimálně (4%) nedokázaly respondentky na otázku odpovědět.

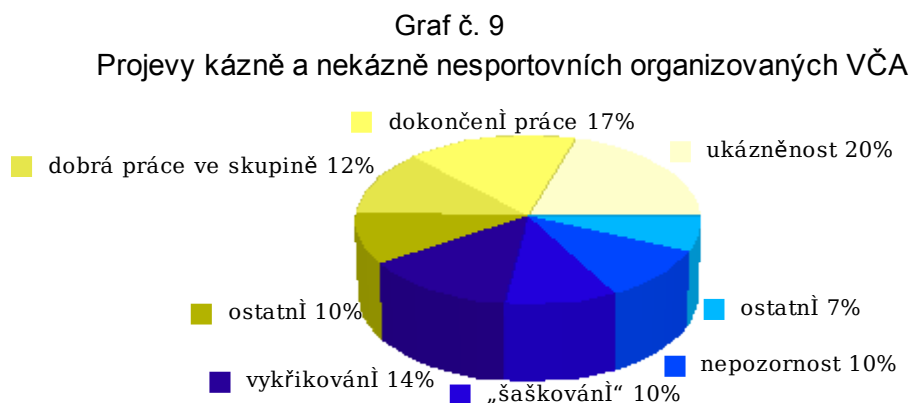

Zastoupení konkrétních projevů kázně či nekázně u dětí, které navštěvují nesportovní organizované VČA, je znázorněno v grafu č. 9, který byl sestaven ze všech pozitivních i negativních odpovědí.

Ve všech ročnících se mezi projevy kázně nejčastěji objevovaly tyto: ukázněnost, dokončení práce, dobrá práce ve skupině. Dále se však objevovaly i umění prohrát, vyrovnanost, tvořivost, pečlivost – tyto položky jsou označeny v grafu jako „ostatní“.

Nejčastější projevy nekázně jsou vykřikování, „šáskování“, nepozornost, také se zde objevuje například motorický neklid nebo nespokojenost s prohrou.

Graf č. 9 nám ukazuje, že u dětí, které navštěvují nesportovní organizované volnočasové aktivity, převažují pozitiva, tudíž projevy kázně.

V následující tabulce č. 4 se dočteme konkrétní údaje o pozitivních a negativních vlivech na kázeň v jednotlivých ročnících u dětí, které navštěvují sportovní organizované VČA.

Tabulka č. 4			
Vliv sportovních organizovaných VČA v jednotlivých ročnících			
	1. ročník	3. ročník	5. ročník
pozitiva	15%	25%	38%
negativa	23%	33%	38%
žádný rozdíl	54%	42%	24%
nemohu posoudit	8%	0%	0%

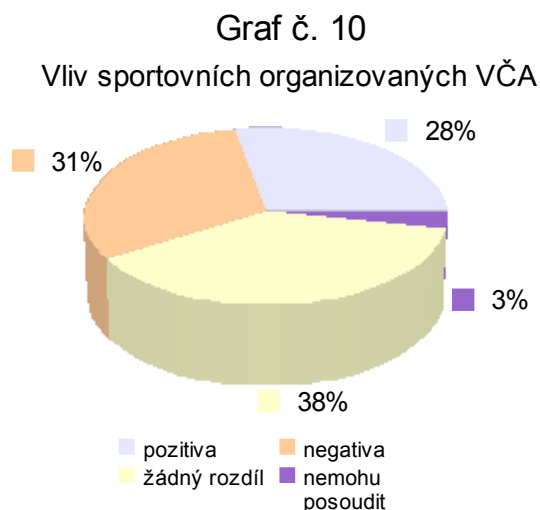
V prvních ročnících jsou ze 13 dotazovaných 2 přesvědčeny, že vliv na kázeň žáků, kteří navštěvují sportovní organizované VČA, je pozitivní a 3 dotazované si myslí, že tento vliv je negativní. Žádný vliv nevidí 7 učitelek a 1 učitelka tento vliv nedokáže posoudit.

Z 12 respondentek ve třetích ročnících 3 tvrdí, že vliv na kázeň u těchto dětí je pozitivní, 4 tvrdí, že je tento vliv negativní a 5 nevidí žádný vliv.

V pátých ročnících je pozitivní (5 dotazovaných) a negativní (5 dotazovaných) vliv vyrovnan. Pouze 3 respondentky nevidí žádný vliv na kázeň u žáků, kteří navštěvují sportovní organizované VČA.

Graf č. 10 nám představuje výsledky položek č. 5 a 6. Ukazuje nám pozitivní či negativní vliv na kázeň všech zkoumaných žáků, kteří navštěvují sportovní organizované volnočasové aktivity. Na první pohled je vidět rozdíl mezi tímto grafem a grafem č. 8. V grafu č. 10 sice také převládá odpověď, že nebyl zjištěn žádný rozdíl, ale už ne v takové míře (38%). Na 59% dětí mají tyto aktivity vliv. Vliv je téměř shodný, z 31% je to vliv negativní a z 28% pozitivní. U některých respondentek (3%) se objevovala odpověď nemohu posoudit.

Z dotazníku nelze zjistit, zda jsou významné rozdíly v chování mezi dívkami a chlapci.

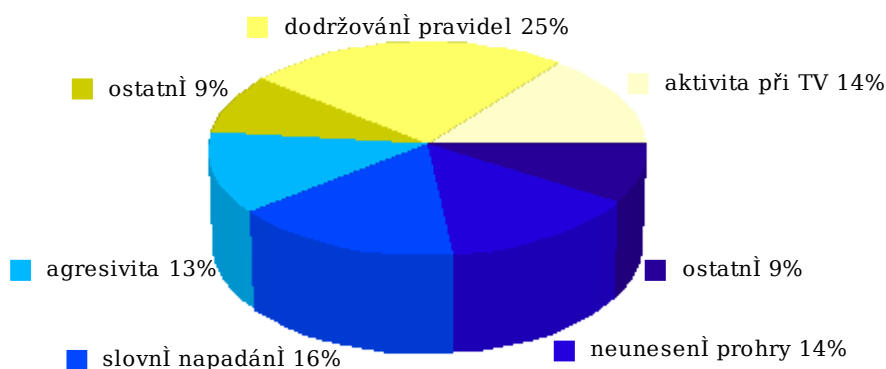

Graf č. 11 nám ukazuje souhrn pozitivních a negativních projevů kázně u dětí, které navštěvují sportovní organizované VČA. Je opět tvořen ze všech pozitivních a negativních odpovědí. Můžeme vidět, že projevy nekázně u dětí, které navštěvují sportovní aktivity, mírně převažují.

Ve všech ročnících se u dětí, které navštěvují sportovní aktivity, nejčastěji objevují tyto projevy kázně: aktivita při tělesné výchově, dodržování pravidel. Jako „ostatní“ jsou označeny: překonávání překážek, samostatnost, sebeovládání a spolupráce.

Nejčastější projevy nekázně jsou tyto: agresivita, slovní napadání, neunesení prohry. Jako „ostatní“ jsou zařazeny: hrubé chování, konflikty, prosazování se.

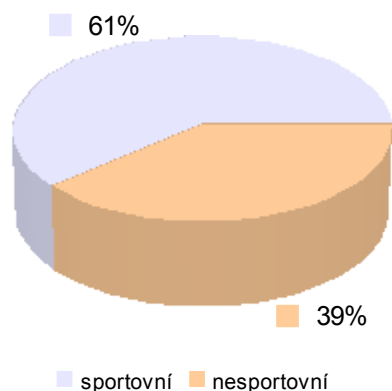
Graf č. 11
Projevy kázně a nekázně sportovních organizovaných VČA

Graf č. 12 je shrnutím dotazníkové tabulky, která je přiložena v příloze. Tabulka je zaměřena na projevy nekázně a dotazované měly vyplnit, zda se tyto projevy objevují u dětí, které navštěvují sportovní či nesportovní aktivity, nebo nenavštěvují žádné aktivity. Do grafu č. 12 nebyly zahrnuty odpovědi, kdy problém s kázní má dítě nenavštěvující žádnou organizovanou VČA.

Z těchto výsledků vidíme, že větší problém s kázní mají děti, které navštěvují sportovní organizované volnočasové aktivity (61%). Děti, které navštěvují nesportovní organizované VČA, jsou na tom s kázeňskými problémy lépe (39%).

Graf č. 12
Projevy nekázně u dětí navštěvujících sportovní a nesportovní organizované VČA

Závěr:

Z grafu č. 8 zjišťujeme, že navštěvování nespportovních organizovaných volnočasových aktivit má na žáky více pozitivní než negativní vliv. Na grafu č. 10 ale vidíme, že pozitiva a negativa jsou u žáků navštěvujících sportovní organizované volnočasové aktivity zhruba v rovnováze. Z odpovědí na jednotlivé položky lze tedy konstatovat, že žáci navštěvující sportovní organizované volnočasové aktivity mají větší problémy s kázní než ti žáci, kteří navštěvují nespportovní organizované volnočasové aktivity.

Výsledky šetření z velké části vyvrací hypotézu č. 3.

17. Závěr

S problematikou nekázně jsme se mohli setkávat v dávných dobách, setkáváme se s ní dnes a denně a s největší pravděpodobností bude problematika kázně přetrvávat i do doby budoucí. Bohužel není v silách pedagoga tento problém vyřešit. Nežádoucí chování a jednání dítěte se týká ve velké míře hlavně výchovy v rodině. Proto je velice důležitá spolupráce rodiny a školy. Jen tehdy může dítě dosáhnout určitého stupně sebehodnocení, sebekritiky a hlavně sebekázně v pozitivním slova smyslu.

Volný čas zasahuje velmi často do běžného životního cyklu člověka. Člověk potřebuje ke spokojenému životu odpočinek, relaxaci, ale také možnost seberealizace. A právě vhodná náplň volného času nám pomáhá uspokojit tyto důležité potřeby.

Na první pohled nemusí být souvislost mezi volným časem a kázní tolik zřetelná. Ale po důkladnějším zamyšlení dojdeme k závěru, že určitá souvislost a vliv volného času na kázeň tu existuje. A právě cílem této diplomové práce je zjišťování vlivu organizovaných volnočasových aktivit na kázeň žáků a zda je tento vliv pozitivní nebo negativní. Zkoumáme také, zda děti, které navštěvují organizované volnočasové aktivity, mají větší sklony k nekázni.

Celkem byly vyhodnoceny tři hypotézy.

H1:

Žáci navštěvující organizované volnočasové aktivity se ve výuce dopouštějí výrazně méně kázeňských přestupků než žáci organizované volnočasové aktivity nenavštěvující.

Tuto hypotézu lze považovat za potvrzenou. Z odpovědí je zřejmé, že navštěvování organizovaných volnočasových aktivit má pozitivní vliv na kázeň žáků ve třídě. U této hypotézy je důležitá zmínka o tom, že u dvou položek zde dochází k rozporu učitelů samotných. Jednou docházíme k závěru, že navštěvování organizovaných volnočasových aktivit má pozitivní vliv na kázeň dětí. Při pohledu z jiného úhlu jsme zjistili, že u dětí, které navštěvují organizované volnočasové aktivity, dochází u velké většiny k negativním projevům kázně.

H2:

Žáci na prvním stupni ZŠ navštěvují častěji kolektivní sportovní organizované volnočasové aktivity než individuální sportovní volnočasové aktivity.

Tato hypotéza byla potvrzena. Došli jsme k takovému závěru, že v dnešní době se děti věnují mnohem více kolektivním sportovním aktivitám, než sportovním aktivitám individuálním.

H3:

Žáci, kteří navštěvují organizované volnočasové aktivity se sportovním zaměřením mají menší problémy s kázní než žáci, kteří navštěvují nespportovní organizované volnočasové aktivity.

Tato hypotéza potvrzena nebyla. Z výsledků šetření jsme zjistili, že žáci, kteří navštěvují sportovní organizované volnočasové aktivity, mají větší problémy s kázní, než děti, které navštěvují nespportovní organizované volnočasové aktivity. Můžeme se domnívat, že negativní vliv může způsobovat hrubost, vulgarita, soutěživost či rivalita, která se objevuje v těchto aktivitách.

Z odborné literatury jsem zjistila, jaké faktory mohou mít vliv na kázeň žáků, jak je řešit a jak jim předcházet. Samotné zpracování výzkumu mi potvrdilo, že navštěvování organizovaných volnočasových aktivit má určitě vliv na kázeň dětí ve třídě. Jak je výše uvedeno, z větší části je tento vliv pozitivní, někdy je však tento vliv negativní.

Doufám, že tato diplomová práce není přínosem jen pro mě, ale bude významná i pro studenty, které problematika organizovaných volnočasových aktivit v souvislosti s kázní zajímá.

18. Seznam použité literatury

BENDL, S. 2001: Školní kázeň. Praha: ISV. ISBN 80-85866-80-3

BENDL, S. 2003: Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV.
ISBN 80-86642-08-9

BENDL, S. 2004: Jak předcházet nekázni, aneb kázeňské prostředky. Praha: ISV.
ISBN 80-86642-14-3

BENDL, S. 2005: Ukázněná třída, aneb, Kázeňské minimum pro učitele. Praha:
Triton. ISBN 80-7254-624-4

HOFBAUER, B. 2004: Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál.
ISBN 80-7178-927-5

ONDRÁČEK P. 2003: Františku, přestaň konečně zlobit, nebo... Praha. ISV
ISBN 80-86642-18-6

PÁVKOVÁ, J. A KOL. 1999: Pedagogika volného času. Praha: Portál.
ISBN 80-7178-295-5

PODLAHOVÁ, L. 2004: První kroky učitele. Praha: Triton. ISBN 80-7254-474-8

PRŮCHA, J. 2000: Přehled pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 80-7178-399-4

19. Přílohy:

Příklady zájmových kroužků a činností v domech dětí a mládeže:

- taneční ateliér – Aerobic, Taneční školička, Orient, Čmeláci, Break dance, Moderní tanec, HipHop mix, Folklorní tanec, Společenský tanec...;
- výtvarný ateliér – Keramika, Výtvarná tvorba;
- divadelní ateliér – Literárně dramatický klub, Tradiční divadlo, Tvořivá dramatika;
- hudební ateliér – Hra na flétnu, Hra na klavír, Hra na kytaru, Komorní sbor;
- technika – Automodelář, Fotografování, PC hry, Vytváření www stránek;
- turistika – Aikido, Fotbal, Házená, Podvodní ragby, Judo, Junák, Softbal, Stolní tenis, Volejbal, Šachy;
- vzdělávání – Anglický jazyk, Německý jazyk, Francouzský jazyk, Španělský jazyk;
- klubová činnost – Dívčí klub, Dračí doupě, Klub Magic, Klub deskových her;
- přírodověda – Akvotera, Pomáháme zvířátkům, Rybářství, Žraloci.

Pozn.: Domy dětí a mládeže mohou mít ve své nabídce daleko širší škálu aktivit. Toto je jen výběr.

Dobrý den.

Jmenuji se Michaela Cermanová a tento rok končím studium na VŠ v Českých Budějovicích. Součástí ukončení studia je také odevzdání a obhájení diplomové práce, kterou píší. Téma mé diplomové práce je „Vliv organizovaných volnočasových aktivit na chování a kázeň žáků ve třídách primárního vzdělávání“. V praktické části se zabývám výzkumem.

Prosím Vás o vyplnění následujícího dotazníku a tabulky. Vše je anonymní a Vaše informace jsou velice důležité pro vlastní zpracování výzkumu.

Předem mnohokrát děkuji za ochotu.

Otázky

- 1) Počet žáků ve Vaší třídě: 22.....
- 2) Jaké činnosti se děti ve Vaší třídě věnují ve svém volném čase? Ke každé oblasti připište počet žáků.

a) sportovní aktivity týmové (fotbal, hokej, házená)	..3..
b) sportovní aktivity individuální (tenis, atletika)	..0..
c) taneční aktivity (aerobik, moderní a společenské tance)	..7..
d) umělecká oblast (klavír, housle, výtvarný kroužek)	..7+1 dramad.
e) přírodovědné a vlastivědné kroužky	..0 kroužek
f) kroužky s technickým zaměřením (modelář, fotografování, PC)	..0..
g) jiné (jaké) <u>skaut, plavání, golf, hokej, judo, cyklistika, keramika</u>	..6+1
- 3) Jaké projevy kázně (pozitiva, klady v souvislosti s kázní) se objevují u žáků, kteří navštěvují nespportovní organizované volnočasové aktivity?

dobrá příjemná atmosféra, více spolupráce, pomoci, sebevzdělávání, kooperace, méně role ve skupině, kompenzace pro méně úspěšné, upříjemně, vlastní nábor, kulturnější vzhled
- 4) Jaké projevy nekázně se objevují u žáků, kteří navštěvují nespportovní organizované volnočasové aktivity? (vliv na kázeň, chování)

porozprávání se, být stědem poruší, obdiv, sledování nadhodnocení, nekritičnost
- 5) Jaké projevy kázně (pozitiva, klady v souvislosti s kázní) se objevují u žáků, kteří navštěvují sportovní organizované volnočasové aktivity?

aktivita, rozhodování, hledání kompromisu, úroveň problémů, nadhodnocení, akceptování, sebevzdělávání, kritičnost a nekritičnost, sebevzdělávání, samostatnost, přerodování, řízení, smysl pro formování, soutěživost

- 6) Jaké projevy nekázně se objevují u žáků, kteří navštěvují sportovní organizované volnočasové aktivity? (vliv na kázeň, chování)

slon k porasování, nekolianse, slon ke konfliktu, agreziviti, nepadači, slovní spory, pletičování, nestouředěnost, klus, úmlava

- 7) Jaké projevy nekázně se objevují u žáků, kteří nenavštěvují žádné organizované volnočasové aktivity? (vliv na kázeň, chování)

porasování se, nerozhodnost, menší aktivita, třeba nedání, menší zájem, usvoření, nepřítomnost, ošpat, odmlouvání, káponování

- 8) Jaké projevy kázně (pozitiva, klady v souvislosti s kázní) se objevují u žáků, kteří nenavštěvují organizované volnočasové aktivity?

je individuální, samostatnost, rozhodování, aktivita, sebedůvěra, fouze, dobré komunikace, všestrannost, vyzpěl pro povinnosti

- 9) Jaký vliv má podle Vás navštěvování organizovaných volnočasových aktivit dětmi na jejich chování a kázeň ve třídě? Odůvodněte Váš názor.

uplatní se bodu 3, 5.

- 10) Žáci, kteří navštěvují organizované volnočasové aktivity mají ve třídě menší problém s kázní než žáci, kteří organizované volnočasové aktivity nenavštěvují.

a) ne

b) ano

c) nemohu posoudit

- 11) Zamyslete se, prosím, nad každým žákem ve Vaší třídě a jeho chováním během posledních dnů. Pokud u někoho došlo ke kázeňským přestupkům, projevům nekázně apod., vyplňte následující tabulku (křížkem).

Pozn.: zkratka „OVČA“ = organizovaná volnočasová aktivita

žák	vykřikování při výuce	odmlouvání	opakované zapomínání	hrubost	slovní napadání žáků	fyzické napadání žáků	ignorace učitele	jiné (jaké)	tento žák OVČA		tato OVČA je se zaměřením	
									navštěvuje	nenavštěvuje	sportovním	jiným
1.									X		X	
2.			X	X		X			X		X	
3.	X								X		X	
4.		X	X		X					X		
5.									X			X
6.									X		X	
7.			X									
8.	X								X			X
9.									X			X
10.										X		
11.												
12.												
13.												
14.												
15.												
16.												
17.												
18.												
19.												
20.												